

Усе це свідчить про динаміку творчої манери І.Чендея, постійний пошук митцем нових засобів творення художнього світу, які виводили його письмо за межі власне реалістичного.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
2. Марко В. Творча еволюція Івана Чендея // Жовтень. – 1980. – № 6. – С. 120–127.
3. Стрельбицький М. «Не лише пам'ять, але й ціла вічність»: [До 60-річчя з дня народження І. Чендея] // Дукля. – 1982. – № 3. – С. 58–63.
4. Стрельбицький М. Сила краси // Дніпро. – 1980. – № 9. – С. 150–154.
5. Чендей І. Далеке плавання: Повість. – Ужгород: Карпати, 1989. – 134 с.
6. Чендей І. Теплий дощ: Повісті, оповідання. – К.: Рад. письм., 1979. – 348 с.
7. Kristeva J. Poesie et negative // Semiotike. Recherches pour semanalyse. – Paris, 1969.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Козій Ольга Борисівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: література Англії та США, проблеми літературного перекладу, українська література ХХ століття.

ФОЛЬКЛОР І МІФОЛОГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ ПРО ДОХРИСТІЯНСЬКЕ БУТТЯ УКРАЇНИ В РОМАНІ-ЕСЕ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «МИСЛЕННЕ ДРЕВО»

Марія ЛАВРУСЕНКО (Кіровоград)

У статті досліджується специфіка реконструкції дохристиянського минулого нашої землі через фольклор і міфологію в науково-популярному романі Вал. Шевчука «Мисленне древо».

Ключові слова: Валерій Шевчук, роман-есе, архетип, стереотип, монотип.

In the article the specific of reconstruction of pre-christian the pas of our earth is probed through folk-lore and mythology in a popular scientific novel of Valery Shevchuk «Mislenne drevo».

Key words: Valery Shevchuk, novel-essay, arkhetyip, stereotype, monotype.

Творчість Вал. Шевчука є знаковою, показовою для сучасної української літератури. У своїх творах автор торкається проблем сьогодення і далекої минувшини, які в сукупності подають панораму життя українського народу впродовж кількох століть. Особливе місце в доробку письменника займає історична тема: Вал. Шевчук є автором романів «На полі смиренному», «Око прірви», триптиху «Три листки за вікном», повістей «Птахи з невидимого острова», «Мор», «Сповідь», «Місячний біль», збірки оповідань «У череві апокаліптичного звіра». Аналіз творів цього тематичного русла письменника дає підстави твердити, що він виробив власну оригінальну манеру письма, яка відзначається

філософствуванням, притчевістю, психологізмом, химерністю, іронізуванням. На думку Т. Бледних, автор є провісником бароковості – стильового напрямку сучасної історичної белетристики, проза письменника заповнила штучно утворену пустку в літературі, яка виникла в 70-і роки ХХ століття (боротьба з «антиісторизмом»), вона «через міфологізацію сприяла подальшому поглибленню історизму й дала можливість поєднати віковий морально-етичний та естетично-духовний досвід із потребами сучасності» [1, с. 7]. Л. Тарнашинська також зазначає, що образи, витворені уявою Вал. Шевчука у творах на історичну тематику, «концентрують у собі певну філософську символіку, співвідносячись із фактами реальної історії, підносять до рівня символу і факти цієї історії, а також кидають відсвіт на події сьогодення, витворюючи відповідні паралелі» [9, с. 8].

Оригінальне художнє бачення історії України Вал. Шевчуком доповнюється літературознавчими та науковими дослідженнями. Як літературознавець, він переклав й упорядкував «Літопис» С. Величка, «Катехісис» П. Могили, «Сад пісень» Г. Сковороди, «Твори» І. Вишенського, антології давньої української поезії тощо, видав з передмовою тритомник «Древо пам'яті. Книга історичних оповідань». Як історик, опублікував монографію «Козацька держава», упорядкував книги «Іван Мазепа», «Самійло Кішка», написав низку статей.

Вал. Шевчук є автором роману-есе «Мисленне древо», появу якого зумовила важлива подія в культурному бутті слов'янства – святкування 1500-ліття з часу заснування Києва. Як для свого часу, твір виявився досить сміливим, адже він був присвячений дохристиянським сторінкам міста й української культури, розмова про які була заборонена в радянські часи. Проте твір був успішно виданий журналом «Жовтень» 1986 року, а згодом й окремою книжкою у видавництві «Молодь» 1989 року.

Особливістю роману «Мисленне древо» в художньому доробку Вал. Шевчука є те, що за жанром – це науково-популярний твір, у якому автор поєднує два своїх начала – письменника й історика-науковця, прагне витворити власне бачення історії міста, оригінально інтерпретуючи історико-археологічні свідчення, фольклорно-міфологічні та лінгвістичні дані, письмові джерела епохи.

Завдання, яке ставить перед собою Вал. Шевчук у передмові до «Мисленного древа», – дослідити історію Києва з часів його заснування до прийняття християнства. Для автора важливо розглянути цю проблему, адже «минуле – це фундамент сьогоднішнього дня, і будівля сьогоднішнього дня ніколи не стоятиме, коли не буде він міцний... Київ – це те ядро, по якому легко пізнати шкаралушу – тіло віків; Київ – це осердя землі української, її душа» [10, с. 5]. Ця мета є тим внутрішнім стрижнем, що вибудовує цілісність, системність, логічну завершеність твору письменника.

«Мисленне древо» – авторський заклик до читачів пройти «мислію по древу» нашої історії. Підкреслимо: не абияк, а «мислію». Уже в заголовку роману письменник говорить про свою мету – торкнутися мисленного, думаючого джерела, яке дала нам наша культура, – писемних пам'яток, фольклору та міфології.

З огляду на зазначене вище, ми ставимо собі на меті дослідити специфіку реконструкції дохристиянського буття України через фольклор і міфологію в науково-популярному творі Вал. Шевчука «Мисленне древо».

Підкреслимо, що поставлене нами завдання наразі звучить **актуально**, бо в численних працях про творчість автора М. Жулинського, М. Ільницького, А. Кравченко, М. Павлишин, Л. Тарнашанської, Т. Бледних, А. Горнятко-Шумилович, В. Мельника, В. Панченка, А. Пивоварської, А. Погрібного, В. Фащенко, Н. Фенько, Г. Штоня та ін. про згадуваний роман або взагалі не йдеться, або говориться тільки принагідно, не кажучи вже про його аналіз. Маємо лише розвідку Т. Мимрик, де пунктирно визначено жанрові та поетикальні особливості твору [7].

Оцінюючи специфіку осмислення Вал. Шевчуком дохристиянського життя українців через уснопоетичну творчість, ми будемо послуговуватися концепцією В. Даниленка, згідно з якою культурну модель людства виражають архетипи, монотипи й стереотипи. На думку цього дослідника, «архетип не має історичних одерж, тому що несе схеми праобразів, закладені в доісторичний період, які є проєкціями зовнішнього світу» [5, с. 57]. Монотип, за автором, «рухлива структура, яку можна означити як нове, стереотип – як традиційне. У культуру монотип входить разом із яскравою індивідуальністю, яка поляризує культурне середовище на тих, хто сприймає монотипи, і тих, хто його не сприймає. Монотип заперечує стереотип» [5, с. 55].

Гадаємо, що пропоноване положення буде доречним з огляду на поставлене завдання нашої розвідки, бо світоглядну систему дохристиянського буття українців у романі Вал. Шевчука «Мисленне древо» також можна пояснити через дослідження аналізованих автором архетипів та стереотипів, які закодовані у фольклорі та міфології, а також монотипів, що дають нетрадиційну письменницьку оцінку стереотипному тлумаченню нашої уснопоетичної спадщини.

Увага Вал. Шевчука до фольклорного матеріалу як до джерела незафіксованої в писемних пам'ятках історії праукраїнців простежується в кожній частині роману «Мисленне древо». Уже в першому розділі «Віки Троянові» автор міркує над історією заснування Києва Києм, Щеком, Хоривом та їхньою сестрою Либідь. Ця легенда – стереотип. Прикметно, що письменник звертає увагу не тільки на усно-народне чи літописне трактування легенди, а на її монотип у часі – літературну інтерпретацію в XVI – XVII ст. С. Кленовичем й І. Домбровським, які ототожнювали Київ із

Троєю. Таке порівняння стає поштовхом для роздумів Вал. Шевчука про зв'язок історії Києва з історією Північного Причорномор'я і Греції.

Зв'язок «Київ – Троя» письменник доводить і з допомогою аналізу міфології Північного Причорномор'я, зокрема, через простеження в культурі краю культу Ахілла, героя Троянської війни. Вал. Шевчук розвіює стереотип про винятково грецьке походження цього героя. Автор переказує відомі міфи про Ахіла, пише про зв'язки його з слов'янською землею, зокрема про те, що після його загибелі під мурами Трої «Фетіда віднесла тіло свого сина на острів Левка, де герой воскрес і одружився із Іфігенією у Таврії (Криму)... Сам острів Левка (Ахіллів острів) – тепер Зміїний – на схід од гирла Дунаю» [10, с. 19]. Автор намагається простежити механізм уподібнення Києва Трої й приходять до висновку, що наші давні предки вели постійну боротьбу зі степовими завойовниками. Ахілл прагнув побороти Трою, отже, слов'яни ототожнювали себе з фригійською Троєю, оскільки мали ворога – степовика, який обожнював Ахілла: «Праслов'яни могли відчувати себе ніби «союзниками Трої фригійської» [10, с. 20]. У своїх висновках автор спирається на художній текст, «який є відкритою знаковою системою і діє за принципом переливного значка: показує щоразу іншу картинку залежно від кута зору, часу, суб'єктивних особливостей референта» [5, с. 58]. Цією властивістю тексту письменник уміло користується й на основі стереотипу вибудовує власну (монотипну) позицію щодо історії Києва, його зв'язків із Троєю. Осмислені фольклорні дані та аналіз «Слова о полку Ігоревім» дають Вал. Шевчуку право висунути гіпотезу, що ідея троїстості була визначальною для слов'ян. У підсумках автор констатує, що Київ можна назвати Троєю, адже він був збудований на трьох горбах; Кия – Трояном, бо він володів владою трьох братів; часи заснування Києва – «віками Трояна», у цей же час збиралися «віча Троянові». Цей висновок також порушує усталений в історії стереотип і засвідчує особливу авторську думку (монотип).

Не оминається авторською увагою й досить заплутана легенда про сестру Кия, Щека й Хорива Либідь. Письменник не порушує усталеної традиції (стереотипу) в змалюванні цієї героїні, а лише систематизує відому інформацію. За літописною традицією, вона прийшла з братами в район Києва й тут померла. Прагнучи бути об'єктивним, Вал. Шевчук також переказує й порівнює українські, германські, чеські, угорські історії про цю героїню. Він робить висновок, що за усною традицією «Либідь має тісний зв'язок з іноземним королем, вона жінка зрадлива, її за зраду вбивають» [10, с. 45]. Письменник переповідає історію Сунільди (германський переклад слова Лебідь), яка нібито була дружиною вождя готів Германаріха, зрадила йому, за що й була покарана чоловіком. Брати ж помстилися за смерть своєї сестри. Цей мотив автор прив'язує до історичних подій IV ст. н.е. (війна готів проти антів) і висуває гіпотезу, що Кий, Щек і Хорив після нападу й розгрому антів готами 375 року прийшли

в район Києва й заснували тут місто. Але вони прийшли без сестри, а тільки з пам'яттю про неї. Ця пам'ять була тривкою, адже пролилась кров. «І мені здається, – пише Вал. Шевчук, – саме так і було: Либідь стала річкою, яка символічно оточує місто в три городи і замикає їх, впадаючи неподалік у Дніпро» [10, с. 49].

Дослідивши «мисленне древо» європейської фольклорної традиції про Либідь, автор знову повертається до українських усних переказів про неї. Він пише, що київські й чернігівські легенди про цю героїню різні, що фольклорна версія про загибель Либеді йде врозріз із літописними легендами. Такий різнобій писемних та усних переказів має пояснення: «Здається, – читаємо у романі, – й тут ми маємо зразок контамінації, накладення однієї історії на іншу і знову-таки з'єднання двох образотворчих систем: античної і нашої, суто слов'янської» [10, с. 54]. Вал. Шевчук простежує принципи такого поєднання, порівнюючи київські й чернігівські варіанти легенд. Він підкреслює, що Либідь у них обов'язково гине й що її сльози перетворюються на річку. Письменник проводить паралель між ім'ям Либідь і богинями річок у слов'ян – Дана, Дівона, Дзіванна. Спираючись на колядки, українські народні пісні, письменник говорить, що мотив початку ріки із сліз є панівним у нашій культурі. Авторські висновки не безпідставні. Я. Головацький пише: «Найважливішим з імен жіночо-водяної істоти у слов'ян була Дівонія, Діванна та Дана. Корінь цих слів схований у найменуваннях слов'янських рік: Дон, Дніпро, Дністер...» [3, с. 98].

На думку Л. Сорочук, образи-символи української календарно-обрядової поезії розкривають архетипи Світового Дерева, Роду, Приходу-Відходу, Переходу [8, с. 10]. У реконструкції Вал. Шевчуком культурного буття дохристиянського минулого через звичаї й традиції нашого народу також можна виявити функціонування цих архетипів.

Читач дізнається про те, що наші давні предки уквітчували рослинами й гіллям дерев, яких обожнювали, свої будинки в переддень Русалії, що це було свято природи, її неперевершеної краси й сили, а також шанування покійників, котрі померли не своєю смертю (архетип Роду). У романі подається детальний опис тих ритуалів, які виконували дівчата в Зелені свята, – завивання дерева, плетіння вінків (щою дізнатися долю). Вал. Шевчук висуває припущення, що саме тоді «дівчата кумилися, цілувалися, входячи символічно у сестринство в дівочій громаді» [10, с. 62]. Підтвердження цій тезі знаходимо й у О. Воропая, який пише, що в Україні зберігся звичай завивати берізку та плести вінки: «Як вінок уже готовий, кожна пара кумується, одна одній через вінок дає жовту крашанку. Обмінявшись крашанками, цілуються через вінок. Після цього приступають до вибору старшої куми ...» [2, с. 389].

Особливу увагу автор приділяє описові звичаю одягання найкращої дівчини в дерево (відтворення архетипу Великої Матері – продовження

життя), що символізувала весняну природу з її надзвичайними можливостями: «Садовили її на лавку з дернини («лавку-муравку»), ставили біля неї збанок з молоком, сир, масло, а до ніг складали вінки. Потім водили довкола дівчини хоровод, називаючи її Лелею. Коли хоровод спинявся, Леся ділила поміж дівчатами сир, масло, роздавала вінки» [10, с. 63] (архетип Приходу-Відходу).

Свято Русалії було тісно пов'язане з пошуками юнаками і дівчатами своєї долі (архетип Переходу). Письменник говорить про традиційний для того часу обряд умикання нареченої. «Здійснення шлюбу шляхом умикання в весняних піснях відбувається викраденням дівчини під час еротичних ігрищ біля води» [6, с. 7]. Він наголошує на різниці між поганськими і християнськими поглядами на дошлюбні стосунки між хлопцем і дівчиною, указує, що язичники його не засуджували, таким чином вони перевіряли родоспроможність пар. «У поганські часи хлопець із дівчиною сходилися через систему звичаєвих узаконень, яка тісно спліталася із життєтворчим актом самої природи», – підкреслює Вал. Шевчук [10, с. 64].

Роман містить також докладний словник фольклорних тлумачень явищ природи, побудованих на персоніфікації, – вітру, хмар, дощу, туману, снігу, морозу. Спираючись на фольклорні джерела, Вал. Шевчук узагальнює символічні значення води в українській культурі. Письменник робить висновок, що у веснянках і купальських піснях «вода згадується вельми часто – Морена й була богинею води; Мореною стає дівчина, що топиться» [10, с. 86]. Читач дізнається також, що в народній уяві вона витворила багато асоціацій: тепла вода – біда, «мутна – печаль, а шум води – любовні страждання, у воді топиться навіть доля» [10, с. 86].

Одним із фундаментальних архетипів української ментальності є архетип Землі. Ця думка аргументовано доводиться в романі Вал. Шевчука. Автор звертає увагу на образ землі в народному світогляді: «Земля – це мати, постійний її епітет – матінка сира земля, це – символ багатства, достатку. Вона зачинається й відчинається, як і небо, на весну й на зиму; земля – головне пристановисько живих і мертвих – східнослов'янські уявлення не містили царства мертвих поза землею» [10, с. 85].

Розкриваючи культ землі в українському фольклорі, письменник говорить і про рослини, дерева, до яких по-особливому ставилися давні слов'яни. Вал. Шевчук зазначає, що «епос землі фактично оспівує усі дерева, кущі й велику масу трав, квітів на землі – цим самим ширилися знання не тільки ботанічні, не тільки творилася таким чином прецікава рослинна метафорика, а й уводилися у людську свідомість засади економічні: освячене дерево і зілля не можна було нищити, трави збирали у певний час і з певним обрядом, рослини й воду шанували» [10, с. 90].

У «Мисленному дереві» автор белетризує, як і Д. Гуменна в «Родинному альбомі», народні уявлення про світ тотемів – комах, пташок, тварин. З одного боку, уражає лаконізм авторської розповіді, з іншого –

обсяг матеріалу, систематизованого письменником. Так, зозуля в українському фольклорі – образ провісниці часу, правдомовець. «Загалом зозуля – символ жіночий, переважно матері, хоч означає часом заміжно жінку» [10, с. 91]. Автор наголошує на тотемності цього птаха, адже в зозулю, за народним повір'ям, за певних обставин перетворюється жінка. Коли Вал. Шевчук пише про коня, то підкреслює його особливу роль у житті людини, адже він помічник господаря в полі, товариш воїна в битвах. Письменник коментує навіть народні прикмети, пов'язані з поведінкою тварини: «Відчуваючи біду, кінь зупиняється, не їсть, не п'є, ірже...» [10, с. 94].

Відтворенню світогляду та вірувань слов'ян епохи заснування Києва сприяють й авторські роздуми над уламками міфів про систему слов'янських язичницьких богів. Вал. Шевчук вважає, що епос богів – це форма філософського осмислення дійсності нашими предками. Письменник підкреслює, що особливістю язичницьких божеств було те, що неможливо визначити їхні функції, «їхні ознаки часто накладалися одна на одну, зливалися при певній їхній різноманітності» [10, с. 150]. У романі читач може дізнатися про богів Сварога, Даждьбога, Радигостя, Хорса, Перуна, Світовита, Білобога і Чорнобога, Лади, Мари, Морени, Мокоші і т. д. і т. п. Автор не відхиляється у визначеннях від загальноприйнятих канонів (стереотипів), записаних у словниках слов'янської міфології. Він називає бога й белетризує легендарно-міфологічні народні перекази про нього. Наприклад, Сварог, за версією «Мисленного древа», – батько світла, він «навчив людей ковальського ремесла і примусив жити в шлюбі» [10, с. 150]. За легендою, він мав сина Даждьбога (інше ім'я – Радигость, Світовид), що був посередником між небом і землею, уособлював у народній уяві найвищу мудрість. Схоже визначення читаємо в розвідках С. Плачинди, І. Огієнка, Я. Головацького, І. Нечуя-Левицького.

Прикметно, що письменник указує на варіації аналізованого образу бога в тій чи іншій місцевості, міркує над семантичним значенням слова-імені божества. «Лада (інакше Жива, Сива), – пише Вал. Шевчук, – земля, богиня плодючості, можливо, вона виступає в образі Золотої Жінки (Баби, Пані, у чехів – Краснопані)... Лада – це мати Леля й Лелі, богів – близнят. Слово «лель» – світлий, блискучий, яскравий, похідні від нього – «леліти», «леліяти» [10, с. 152]. Підкреслимо, що автор у реконструкції образів міфології не виходить за межі дохристиянських уявлень, бо оперує нетрансформованими під впливом християнської культури іменами богів.

Досить розвиненою в наших предків була демонологія, віра в духів-демонів, які пов'язувалися з явищами природи, побутово-господарським життям, вони одухотворювались, персоніфікувались і були сильнішими від людини. «Ці духи і божки можна поділити на дві підгрупи, – пише Вал. Шевчук, – по-перше, це люди з надприродною силою, люди фантастичні, без демонологічних ознак, а по-друге – це істоти

демонологічні» [10, с. 169]. У творі читач дізнається про те, якою народна уява малює образи Смерті, Страху, Блуду (людські переживання), Чорта, Домовика, Нічниці, Вогню, Щастя й Нещастя (домашні духи), Полісуна, Лісовика, Мавки, Чугайстра (лісові духи), Вихора, Польовика (польові духи), Водяника (водяний дух), Польовика, Вихора, Перелесника, Вітру (повітряні духи).

У розділі «Володимир» автор простежує генезу билин як жанру усної народної творчості й робить спроби через їхній зміст реконструювати події минулого. Прикметно, що Вал. Шевчук опрацьовує роботи дослідників билинного епосу П. Рибникова, А. Гільфердінга, М. Погодіна, М. Максимовича, М. Костомарова, вказує на суперечку між ними щодо місця походження творів цього жанру. Письменник підтримує позицію М. Максимовича, М. Костомарова, які вважали, що билини виникли в період Київської Русі, але не збереглися в українців у зв'язку з тим, що «події XVII ст. були настільки величаві, що витіснили з народної пам'яті історичні спомини про віддалені епохи...» [10, с. 271] Цей жанр яскраво представлений в усній народній традиції росіян, бо «ніякі події пізніших часів не змогли відволікти їх од спогадів про ту далеку старовину», – підсумовує автор [10, с. 271].

Огляд автором писемних здобутків XVI – XVIII ст., зокрема «Галицько-волинського літопису», Біблії в перекладі Ф. Скорини, «Опису Польщі» С. Дарницького та ін., у яких є згадки про героїв-богатирів, дає йому право стверджувати, що билини не виникли на порожньому місці, що ця традиція існувала і в українців, і в білорусів. Він виділяє три архаїчних зрізи цього виду епосу. Перший відносить до періоду заснування Києва, мотивів, пов'язаних з історією Кия, Щека, Хорива та їхньої сестри Либідь. Другий – до періоду Олега Віщого. «Третій шар – історія Кирила Кожум'яки, прив'язана з одного боку до Іллі Муромця, а з другого – до легенди про Усмошевця» [10, с. 279].

На думку М. Грушевського, фольклорні твори містять не реальні факти, а «поетичні образи минувшини, але вони дають добре зрозуміти сю минувшину» [4, с. 79]. Аналіз билинної творчості розкриває народну оцінку діяльності перших князів. Письменник переповідає народні билини про Вольгу й Микулу Селяновича. Він приходить до висновку, що історія Вольги, який з допомогою Микули взяв владу над Києвом, це історія князя Олега, який, уклавши угоду з полянами на вічі (Микула Селянович – уособлення полянської землі), убив Аскольда й Діра й став київським князем. Свої висновки автор аргументує історичними даними, наголошуючи на слов'янській традиції обирати князя рішенням віча.

Автор з'ясовує генезу образу Іллі Муромця, який, на його думку, найтісніше прив'язаний до Києва. Письменник указує на тісний зв'язок Іллі (уособлення Києва) з іншими героями билин – Кирилом Кожум'якою, Святогором, Микулою Селяновичем. Він приходить до висновку, що

«чільний герой Володимирського епосу не міг не відчувати своєї сув'язі із рідною землею, із станом хліборобів, із станом міського ремісництва й військовою силою своєї землі, яка постає в образі Святогора» [10, с. 328]. Таке спостереження дає право письменнику говорити про українські витoki билинної творчості.

Підкреслимо, що подібні спроби довести українське коріння билин спостерігаємо й у коментуваннях билин про князя Ігоря, Святослава, Володимира, княгиню Ольгу, але обсяг дослідження не дає змогу докладно зупинятися на їхніх характеристиках.

Легенди та героїчний епос слугують Вал. Шевчуку матеріалом для реконструкції історичних подій, які не мають однозначного трактування у фаховій літературі. Автор іде шляхом заперечення (створення монотипу) або ствердження усталеного стереотипу щодо трактування фольклорних джерел. Розмова про дохристиянські вірування, світогляд та релігію в романі висвітлюється письменником через тлумачення архетипів Роду, Приходу-Відходу, Переходу, Землі, дослідження символіки, яку витворив український народ щодо світу природи та речей. Через українську міфологію Вал. Шевчук говорить про основи філософських поглядів наших предків на явища й процеси природи та суспільні відносини. Автор аналізує билинну творчість і доводить її українське походження.

Аналіз фольклорно-міфологічного компоненту змісту роману-есе Вал. Шевчука «Мисленне древо» засвідчує глибоку обізнаність письменника з усною спадщиною свого народу. Митець володіє філігранною майстерністю розкодувати фольклорно-міфологічну інформацію й вибудовувати власні гіпотези щодо духовного життя наших предків дохристиянської доби. Не можна виключати певну неточність, дискусійність версій автора, проте його припущення та висновки спираються на численний фактичний матеріал, відзначаються системністю, логічністю, оригінальністю доказів. Прагнення письменника науково обґрунтувати своє тлумачення фольклору та міфології сприяє виникненню ефекту «читацької довіри». Він є чи не одним із головних чинників естетичного задоволення, який породжується в реципієнта при сприйнятті роману-есе Вал. Шевчука «Мисленне древо».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бледних Т. Історичний дискурс Валерія Шевчука – повістяра і романіста. Автореферат дис. канд. філол. н.: 10.01.01/ Тетяна Бледних – К., 2003. – 20 [1] с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис/ Олекса Воропай – К.: Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. – 590 с.
3. Головацький Я.Ф. Виклади давньоукраїнських легенд, або Міфологія // Я. Ф. Головацький. Українські традиції. Уряд. Ковалевський О.В. Х.: Фоліо, 2004. – С.87–128.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України/ Михайло Грушевський – К.: Наукова думка, 1992. – 543с.
5. Даниленко В. Стереотип, монотип, архетип у культурних моделях / Володимир

Даниленко // Слово і час. – 1994. – №1. – С. 55–59.

6. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика. (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). Монографія/ О. Донченко, Ю. Романенко – К.: Либідь, 2001. – 334с.

7. Мимрик Т. Не ілюстратор – активний творець / Тетяна Мимрик // Прапор. – 1988. – №12. – С. 144–158.

8. Сорочук Л. В. Система поетичного моделювання світу в календарно-обрядовій поезії. Автореферат дис. канд. філол. н.: 10.01.07 / Л.В. Сорочук – К, 2004. – 17 [1] с.

9. Таршашинська Л. Художня галактика Валерія Шевчука. Монографія/ Людмила Таршашинська – К.: Видавництво імені Олени Телігі, 2001. – 223 с.

10. Шевчук В. Мисленне древо: роман-есе про давній Київ/ Валерій Шевчук – К.: Молодь, 1989 – 355[1] с. – (Першотвір) с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лаврусенко Марія Іванівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: сучасна українська література, зокрема історична проза.

КОНЦЕПЦІЯ НЕОРОМАНТИЗМУ В КРИТИЧНИХ ПРАЦЯХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Оксана ЛЕВЧЕНКО (Кіровоград)

У статті розглядається роль та внесок Лесі Українки в осмисленні явища неоромантизму. Увага зосереджується на літературно-критичних працях поетеси та її поглядах на новий стиль.

Ключові слова: неоромантизм, модернізм, концепція стилю, теоретична основа.

The article deals with the study of Lesya Ukrainka role and contribution in understanding of neo-romanticism phenomenon. The attention is concentrated on literary and critical works.

Key words: neo-romanticism, modernism, the view on the style, theoretical base.

Вивчення неоромантизму – одна з актуальних проблем сучасного літературознавства. В останні десятиліття ХХ ст. посилюється інтерес дослідників до неоромантизму як одного з яскравих явищ літератури початку ХХ ст. Незважаючи на численні наукові розвідки, ця проблема є і досі дискусійною.

Межа ХІХ початок ХХ ст. характеризується своєрідною боротьбою між новими ідеями та старими, традиційними художніми засобами. Результатом такої взаємодії стала поява нових літературних напрямів, течій, стилів.

Леся Українка входила до числа тих митців, які відчували потребу оновлення власної літератури, розширення її горизонтів, збагачення новими засобами. Намагаючись розібратись у тенденціях літератури початку століття, письменниця помітила у них романтичні віяння, тому нову течію назвала «новоромантизмом».